

Lite om nyckelpigor

Av Inger Nennesmo

I samband med ett besök i Helsingfors uppmärksammade jag att Finland sedan 1996 har en nationalinsekt: den sjuprickiga nyckelpigan (*Coccinella septempunctata*, L. 1758). Detta föranledde lite närmare studier av nyckelpigor.

Ordet nyckelpiga kan ha två olika betydelser: dels en piga som fått det ansvarsfulla förtroendet att ta hand om nycklarna i husfruns ställe på en gård eller herresäte; dels en skalbagge. Den förstnämnda innebörden kan man finna i text redan på 1500-talet (fornsvenskans *nyklapika*). Först i mitten av 1700-talet förekommer skrifter där ordet kopplats till skalbagge.

I många europeiska språk har namnet på skalbaggen en religiös anknytning, ofta till Jungfru Maria. Den sjuprickiga nyckelpigan har sannolikt bidragit till detta. Den röda färgen ansågs representera Jungfru Marias röda mantel, som hon ofta bar i äldre målningar, och de sju prickarna hennes sju smärtor och sju fröjder. Jungfru Maria var dessutom en av dem som hade nycklarna till himmelriket. Jungfru Marie nyckelpiga har vi ju i svenskan som namn på den sjuprickiga nyckelpigan. Några exempel från andra språk: på engelska ladybird eller ladybug (lady är här Our lady = Jungfru Maria); på tyska Marienkäfer eller Marienhuhn; på danska mariehøne; på norska marihøne och på isländska mariuhæna. I svenskan kan man också finna anknytning till liten höna i till exempel gullhöna och åkerhöna. Dialektalt återfinns benämningar såsom brudvisare, guldbrud och guldtonna. Frejhöna och gullfrigga härrör möjligen från en förkristen tid. Det kan noteras att inget av de keltiska språken har Jungfru Maria i namnet på skalbaggen.

Nyckelpigan uppfattas som något positivt och lyckobringande och den förekommer i många sammanhang. Den används bland annat i logotypen för en del förbund. Exempelvis har Svenska Folkpartiet i Finland den i sin logo. Neurologiskt handikappades riksförbund i Sverige hade fram till september 2013, då det övergick i Neuroförbundet, också nyckelpigan i sin logotyp. Flera förskolor i Sverige har "Nyckelpigan" i sitt namn och detta förekommer även utomlands. Det finns företag som heter "Coccinelle" etc. etc. 2006 utsågs den sjuprickiga nyckelpigan till "Årets insekt" i Tyskland och Österrike.

Trots intensivt letande i Helsingfors efter nyckelpigor (på finska leppäkerttu) hittade jag bara två varianter, en en kylskåpsmagnet och en brosch och se nedan. Jag mötte inte heller någon som kände till att den var Finlands nationalinsekt.

Referenser:

Kihl S.: "En dyrkad skalbagge", Snättringe Husblad Nr 79, 2010.

Majerus M.: "A Natural History of Ladybird Beetles", 2016.

Strandén-Backa S. och Backa A.: "Nyckelpigan som nyckelsymbol. En kultursemiotisk analys av Svenska Folkpartiets Partisymbol", Elore, vol. 20, 2013.

Svenska Akademiens ordbok.